

Амелічева Л.П.
*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного права і процесу,
Донецький національний університет імені Василя Стуса,
<https://orcid.org/0000-0003-0526-5393>*

АДМІНІСТРАТИВНІ СУДИ ЯК ПРАВОЗАХИСНИЙ ІНСТРУМЕНТ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

**JEL Classification: K 41
SECTION "LAW": Право**

Анотація. Статтю присвячено розробці шляхів посилення правозахисного характеру розгляду адміністративними судами спорів з приводу реалізації публічної політики у сфері соціального захисту в Україні в умовах воєнного стану.

Сформоване авторське бачення щодо ролі під час війни такого правозахисного інструменту як адміністративні суди для відновлення порушених прав громадян в сфері соціального захисту.

Запропоновано при розгляді в адміністративному судочинстві соціальних справ щодо призначення пенсій й інших соціальних виплат поширити практику застосування «Намібійських винятків», Джокьякартських принципів, положень Європейської соціальної хартії та рішень Європейського комітету з соціальних прав.

Ключові слова: адміністративне судочинство, право на соціальний захист, військовий стан, принципи міжнародного права, соціальне законодавство.

Annotation. The article is devoted to revealing some problems of low efficiency of mechanisms of realization by citizens of their right to social protection and search of ways to strengthen the human rights nature of consideration by administrative courts of disputes concerning the realization of public policy in the sphere of social security in Ukraine in conditions of dynamic development of social legislation and the legal regime of martial law.

It was established that the imperfection of social legislation is a constant challenge to the adoption of legal decisions by administrative courts and prevents the guaranteeing of social rights in our country.

The problem in the sphere of legal regulation of social protection of Ukrainian refugee pensioners under martial law was revealed, in particular, about not ensuring by our state their right to a pension in case they decide to stay permanently in another country, which does not have a bilateral agreement concluded with Ukraine on social protection, in particular, on pension provision. To solve this problem, it is necessary to amend the first part of the second paragraph of the forty-ninth article of the Law of Ukraine, "On Compulsory State Pension Insurance of Ukraine". This will guarantee the right to a Ukrainian pension if a pensioner leaves for permanent residence outside of Ukraine.

In order to strengthen the human rights nature of consideration by administrative courts of disputes regarding the implementation of public policy in the field of social protection in Ukraine under the legal regime of martial law, there is a need when resolve primarily social disputes on the appointment of pensions and other social payments in administrative proceedings, to extend the practice of application: 1) the principles of international law, such as "Namibian exceptions", Yogyakarta principles; 2) provisions of the European Social

Charter as the primary treaty of the Council of Europe in the field of protection of human social rights and decisions of the European Committee of Social Rights.

Keywords: administrative proceedings, right to social protection, state of war, principles of international law, social legislation.

Вступ

Восьмого липня 2022 року відбулася 20-та річниця створення адміністративної юстиції України у непростий період для нашої держави, в часи дії воєнного стану, коли оперативно проводяться важливі зміни до законодавства задля стрімкого переведення країни на «воєнні рейки».

Необхідно зауважити, що в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні значно зріс вплив сучасного військового законодавства на розвиток інших галузей законодавства, зокрема, що регулюють суспільні відносини в сфері соціального захисту осіб. Якість і ефективність сучасних змін соціального законодавства в умовах війни не завжди дозволяє нашим громадянам, які нерідко потерпають від її потрясінь й масово переходять до вразливих груп населення, бути впевненими у тому, що їхнє конституційне право на соціальний захист не порушується через неправомірні дії чи бездіяльність вітчизняних суб'єктів владних повноважень. Цим обумовлюється необхідність посилення правозахисної ролі адміністративних судів під час розгляду справ з приводу реалізації публічної політики у сфері соціального захисту в умовах воєнного стану. Адже адміністративна юстиція є особливою галуззю правосуддя.

Ознака «адміністративна» вказує як на наявність адміністративного елемента і в організації адміністративної юстиції (з погляду кадрового складу), і в порядку її функціонування (елементи адміністративного процесу), так і на характер справ, що вирішуються виключно органами адміністративної юстиції (публічні спори) [1, с. 49]. Щодо характеру таких судових справ, то важливо відразу зазначити одну з найбільш чисельних категорій з них – соціальні справи, суттю яких в переважній більшості є відновлення порушеного права на соціальний захист українців. За останні роки щорічно адміністративні суди задовольняють більше 80 % позовів громадян за такою категорією справ [2], що зайвий раз підтверджує важливість правозахисного характеру адміністративної юстиції. Варто зауважити й значиму роль Касаційного адміністративного суду Верховного Суду (далі – КАС) як однієї з найважливіших складових судового захисту прав, свобод та законних інтересів осіб, і у вирішенні спорів з приводу реалізації публічної політики у сфері соціального захисту також. За статистичними даними Верховного Суду, питома вага ухвалених зразкових рішень КАС за цією категорією справ складає 82% від загальної кількості зразкових рішень (або 14 з 17 зразкових рішень, ухвалених цією поважною інституцією з 2018 по 2021 рр.) [3]. Загалом же соціальні справи становлять близько 20% від усіх адміністративних справ, які розглядає КАС [2], що також є гарним показником довіри українців до касаційної інстанції в адміністративному судочинстві України.

Деякі питання розгляду адміністративними судами справ у сфері соціального захисту в умовах особливого періоду, а також повномасштабного вторгнення російських загарбників в Україну були предметом дослідження сучасних вчених-правознавців та фахівців-юристів таких, як: І.С. Басова [4], М. А. Бук [5], А. Ю. Бучик [6], А. В. Крусян [7], М. І. Смокович [8], В. В. Чумак, В. Ю. Цебинога [9] та ін. В їхніх працях нерідко зауважується, що на ефективність розгляду адміністративними судами справ у сфері соціального захисту, на законність прийняття ними судових рішень, суттєво впливають такі чинники, як: 1) своєчасне та якісне проведення змін до соціального законодавства; 2) ефективне застосування у процесі адміністративного судочинства принципів міжнародного права та практики правозахисних міжнародних та європейських інституцій у сфері соціального захисту.

Наразі війна з росією в Україні продукує все нові й нові виклики суспільним відносинам, і в сфері соціального захисту також, що робить недостатньо ефективними механізми захисту соціальних прав наших громадян щодо пенсійних, соціальних страхових виплат, державних

соціальних допомог й ін. Цим викликам необхідно ефективно протидіяти вже сьогодні різними інструментами, зокрема правозахисними, і через адміністративну юстицію також. Зазначене обумовлює необхідність продовження науково-правових досліджень за цією тематикою, що безвідносно базуються на наукових надбаннях вище вказаних дослідників.

Метою статті є виявлення деяких проблем недостатньої ефективності механізмів здійснення громадянами свого права на соціальний захист та пошук шляхів посилення правозахисного характеру розгляду адміністративними судами спорів з приводу реалізації публічної політики у сфері соціального захисту в Україні в умовах динамічного розвитку соціального законодавства та дії правового режиму воєнного стану.

Результати

З 24 лютого 2022 року повномасштабна війна з російським загарбником стала тригером потрясінь, що вплинули на суттєві зміни соціального законодавства в нашій країні. Адже багатомільйонна кількість населення в Україні, яка була більш менш заможною, успішною, стрімко почала переходити до різних вразливих категорій населення (біженців, внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО), безробітних). Зубожіння, втрата або пошкодження майна громадян, неможливість ними отримати належний рівень медичної допомоги, соціальних послуг і забезпечення тощо обумовили необхідність переведення в кризовій ситуації на «воєнні рейки» не лише економіки нашої держави, але й її соціально-правової сфери.

Варто відмітити, що наразі законотворець досить динамічно проводить зміни до соціального законодавства під впливом військових подій, а також веде кропітку роботу з розробки проекту Соціального кодексу України, норми якого будуть мати велике значення вже у повоєнний період. Так, 29 квітня 2022 року Комітет Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів розпочав масштабну роботу щодо напрацювання цього проекту. Для забезпечення відповідності положень кодексу до стандартів Ради Європи та Європейського Союзу, а також передової практики європейських держав до роботи над розробкою стратегічного документу держави в соціальній сфері долучився проєкт Ради Європи «Подальша підтримка розвитку соціальних прав людини в Україні». Очікується, що Соціальний кодекс України міститиме алгоритм реалізації передбачених Конституцією України соціальних прав і гарантій людини і громадянина, зокрема на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, а також механізм соціального захисту громадян, які потрапили у складні життєві обставини. Під час роботи над документом, серед іншого, будуть ґрунтовно вивчатися міжнародні та європейські соціальні стандарти, у тому числі стандарти права на гідний рівень життя, стандарти соціального та пенсійного забезпечення [10].

Робота над проєктом Соціального кодексу України без сумнівів є важливою, але на перспективу. Зараз же нашій країні, українцям треба вистояти і вижити. Тому, законодавець провів досить швидко суттєві зміни до основних актів соціального законодавства за період повномасштабного вторгнення російських загарбників на територію України, починаючи з 24 лютого 2022 року і по теперішній час, (основні з них узагальнено та зазначено нижче, див. Таб. 1).

Попри чисельність вже проведених потрібних і суттєвих змін до соціального законодавства, на практиці все ж таки залишається не вирішеними ще багато проблем правового регулювання відносин в сфері соціального захисту й недостатньої ефективності механізмів захисту громадянами своїх соціальних прав. Зазначене, як правило, й продукує неоднорідність судової практики в адміністративному судочинстві.

Необхідно у контексті цього дослідження розглянути детальніше одну з таких проблем, зокрема щодо правового регулювання відносин в сфері соціального захисту, вирішення якої затягується законодавцем вже довгий час.

Суттєві зміни у соціальному законодавстві, що відбулися за період дії в Україні правового режиму воєнного стану

Важливі законодавчі акти у сфері соціального захисту	Контекст змін
1. Закон України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування України» від 09.07.2003 № 1058-IV	Відповідно до статей 36, 45 удосконалено порядок призначення пенсії у зв’язку з втратою годувальника непрацездатним членам сім’ї особи, якій відповідно до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» надано правовий статус особи, зниклої безвісти за особливих обставин. У статті 115 доповнений перелік осіб, які мають право на дострокову пенсію за віком (тероборонівцями) та ін.
2. Закон України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування» від 03.09.1999 № 1105-XIV	У статті 24 доповнено перелік осіб, яким нараховується розмір допомоги по тимчасовій непрацездатності, виходячи із 100 відсотків середньої заробітної плати (доходу) (членами сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України) та ін.
3. Закон України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 02.03.2000 № 1533-III	Статтю 3 ³ доповнено нормами про полегшену процедуру призначення і виплати допомоги по безробіттю ВПО, громадянам, які виїхали за кордон, максимальний розмір цієї допомоги та ін.
4. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 № 1706-VII	Відповідно до статті 7 встановлено новий порядок припинення трудового договору з ВПО відповідно до пункту 1 статті 36, статей 38, 39 КЗпП, яка не мала можливості його припинити внаслідок знаходження на території, де відбувалися бойові дії та ін.
5. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3551-XII	Доповнено статтею 10 ¹ «Сім’ї загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України»; у прикінцевих положеннях передбачені гарантії в сфері соціального захисту тероборонівцям; удосконалено порядок надання статусу учасника бойових дій з урахуванням повномасштабного вторгнення росії в Україну з 24.02.2022 та ін.

Існування цієї проблеми в умовах воєнного стану ще більш погіршує стан соціальної захищеності наших громадян з числа пенсіонерів за віком, по інвалідності, у зв’язку з втратою годувальника, що знайшли свій прихисток за кордоном на час воєнного стану. Багато з цих громадян, знаходячись на чужині та слухаючи по ЗМІ військові прогнози та аналітику, що війна триватиме довго, приймають важливе для себе рішення залишитися на постійне місце проживання в іншій країні, яка може не мати укладеної з Україною двосторонньої угоди про соціальний захист, зокрема, про пенсійне забезпечення. У такому випадку постає питання про життєву необхідність отримання такими громадянами української пенсії за межами нашої держави. Однак, як правило, це не можливо, адже, відповідно до пункту 2 частини першої статті 49 Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування України» виплата пенсії за рішенням територіальних органів Пенсійного фонду припиняється на весь час проживання пенсіонера-українця за кордоном, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на

обов'язковість якого надана Верховною Радою України. Проте, відразу слід зауважити, що положення пункту 2 частини першої статті 49 вказаного Закону втратило чинність, як таке, що є неконституційним на підставі Рішення Конституційного Суду від 07.10.2009 № 25-рп/2009. Враховуючи, що одним з визначальних елементів у регулюванні суспільних відносин у сфері соціального захисту відповідними органами державної влади є додержання принципу пропорційності між соціальним захистом громадян та фінансовими можливостями держави, органи Пенсійного Фонду, як правило, не виконують зазначене рішення Конституційного Суду України і припиняють виплати пенсій таким пенсіонерам. Причиною цьому є відсутність на практиці заходів забезпечення виконання рішень цього поважного органу конституційної юрисдикції, фінансові труднощі у країні, що воює, і сподівання вищого політичного керівництва державою, що така ситуація з пенсіями посприє поверненню в Україну пенсіонерів-біженців після закінчення війни.

У Постанові Великої Палати Верховного Суду від 20.05.2020 у справі № 815/1226/18 вірно зауважується, що невиконання державою покладених на неї обов'язків щодо соціального забезпечення та захисту громадян породжує масові звернення до суду з позовами про визнання неправомірними дій органів Пенсійного фонду, що, серед іншого, підриває довіру громадян до належного виконання всіма суб'єктами владних повноважень своїх функцій та до можливості отримати в старості з боку держави в обмін на свою трудову діяльність справедливий соціальний захист. Звернення пенсіонерів, що виїжджають за кордон на постійне місце проживання, до судів адміністративної юрисдикції з позовами про відновлення їм виплати української пенсії мають масовий характер, особливо зараз в умовах воєнного стану. Майже завжди у таких спорах адміністративні суди захищають права пенсіонерів, що опинилися у зазначеній життєвій ситуації. Такий стан речей щодо цього проблемного питання аж ніяк не наближає Україну до соціальної і правової держави.

На наш погляд, важливо вирішити це проблемне питання шляхом удосконалення положень пункту 2 частини першої статті 49 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування України». Адже, наприклад, законодавець вже давно вирішив аналогічну проблему для такої категорії пенсіонерів як «чорнобильці». Так, згідно зі статтею 54 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28.02.1991 № 796-ХІІ, пенсія по інвалідності, що настала у зв'язку з каліцтвом чи захворюванням внаслідок Чорнобильської катастрофи, призначена у разі виїзду пенсіонера на постійне мешкання за кордон виплачується Пенсійним фондом України незалежно від країни їх нового проживання. Подібне положення треба передбачити і у пункті 2 частини першої статті 49 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування України» для всіх категорій пенсіонерів.

Посилення судового захисту права на пенсію українця, що виїхав на постійне місце проживання за межі України, також є можливим через ухвалення відповідного зразкового рішення КАС, якщо відповідні зміни до зазначеного соціального закону так і не відбудуться.

Такий підхід вирішення вищезазначеної правової проблеми підтримується і М. Савчиним, який зауважує, що при юридичній аргументації своїх рішень по соціальних правах адміністративний суд вирішує, як правило, системну проблематику – захист прав людини завжди є інформацією про наявність очевидних проблем у правовій системі. Вона вирішується двома шляхами. Найпростіший, на перший погляд, – це внесення змін у законодавство. Однак воно викликає гострі суспільно-політичні дебати, що взагалі може заблокувати процес внесення адекватних змін у законодавство, а права людини і далі порушуватимуться. Існує інший шлях, коли суд бере на себе відповідальність і відповідно до статті 2 КАС стає на захист прав людини [11, с. 98].

В умовах війни із російським загарбником можна підвищити рівень соціальної захищеності наших громадян шляхом поширення практики застосування принципів міжнародного права як суддями адміністративних судів, так і учасниками судового процесу при вирішенні насамперед

соціальних спорів щодо призначення пенсій й інших соціальних виплат. Необхідно зауважити декілька таких важливих принципів на сьогодні.

1. «Намібійські винятки» [12; 13] – (англ. «Namibia exceptions»), консультативний висновок Міжнародного суду ООН від 21 червня 1971 року («Юридичні наслідки для держав щодо триваючої присутності Південної Африки у Намібії») – принцип міжнародного права, згідно з яким документи, видані окупаційною владою, повинні братися судами до уваги, якщо їх нехтування веде за собою серйозні порушення або обмеження прав громадян. Розгляд судами таких документів не означає автоматичного визнання окупаційної влади.

З 2015 року цей принцип часто використовувався адміністративними судами переважно Донеччини й Луганщини. Нині цей принцип, на наш погляд, потребує поширення застосування в адміністративному судочинстві вже по всій території, підконтрольній Україні, особливо в центральних та західних регіонах, де є великий вплив ВПО з окупованих ворогом територій.

Наразі, на жаль, частина територій України, яка знаходиться під тимчасовою окупацією, значно розширилася після 24 лютого 2022 року, де встановлені або встановлюються окупаційні режими незаконною самопроголошеною владою російських загарбників. Однак, життя триває, й ВПО, біженці, а також українці, які знаходяться під окупацією, підпадають під різноманітні соціальні ризики. Комусь вже прийшов час виходити на пенсію, бо втратив працездатність, комусь – народжувати дитину, ховати близького, що вимагає великих витрат. Отримуючи на руки документи від окупаційної влади, що підтверджують страховий або пільговий стаж або інший важливий юридичний факт, українці вимушені звертатися до адміністративних судів України у разі відмови вітчизняними суб'єктами владних повноважень у призначенні того чи іншого виду соціального захисту внаслідок ненадання позивачами документальних доказів, оформлених належним чином відповідно до українського законодавства. Отже, поширення застосування «Намібійських винятків» при розгляді такої категорії соціальних спорів адміністративними судами знову буде на часі.

2. «Джокьякартські принципи» (Звід) [14; 15; 16] – принципи міжнародного права, які застосовуються при захисті прав людини (трансгендера, інтерсекслюдини, людини з небінарною гендерною ідентичністю), зокрема, її прав, прав її членів сім'ї, і в сфері соціального захисту також.

Можна уявити собі наступну життєву ситуацію, внаслідок якої можливе подання позову до адміністративного суду і застосування «Джокьякартських принципів» під час розгляду цього позову. Мужні українці сьогодні захищають Україну, вмирають за неї, незалежно від зміни гендерної ідентичності у житті та статі у своєму паспорті. При цьому у чинному законодавстві України наразі не передбачається, що людина, яка змінила свою стать, має право проводити зміни щодо статі та родинних зв'язків, прізвища, ім'я, по батькові у свідоцтві про шлюб чи свідоцтві про народження її дитини (дітей). Ймовірно може постати питання у відмові суб'єктом владних повноважень у призначенні пенсій у зв'язку із втратою такого годувальника на його дитину (дітей), на чоловіка (дружину), а в разі їх відсутності – одному з батьків або брату чи сестрі, діусю чи бабусі померлого годувальника незалежно від віку і працездатності, якщо він (вона) не працюють і зайняті доглядом за дитиною (дітьми) померлого годувальника до досягнення нею (ними) 8 років. Адже необхідні за законом родинні зв'язки за зазначених обставин документально довести буде не можливо.

Недосконалість законодавства, на наш погляд, не вправі лишати дітей, чи інших членів сім'ї, які мають право на отримання цієї пенсії, єдиного засобу до існування. В житті може так статися, що певний член сім'ї, який виховує дитину (дітей) померлого годувальника до досягнення нею (ними) 8 років, не працює й має право на свою долю пенсії, є трансгендером, інтерсекслюдиною чи людиною із небінарною гендерною ідентичністю. Зазначена обставина також може стати «камнем спотикання» при призначенні пенсії у зв'язку із втратою годувальника. При розгляді таких справ у перспективі треба враховувати у вітчизняному адміністративному судочинстві Звід «Джокьякартські принципи», а також багаторічний досвід застосування цього документу у

правозахисній діяльності судових органів як міжнародного рівня, так і на національному рівні в розвинутих країнах.

В умовах дії правового режиму воєнного стану можна також підвищити рівень соціальної захищеності наших громадян шляхом поширення практики застосування в адміністративному судочинстві положень Європейської соціальної хартії (далі – ЄСХ) як основного договору Ради Європи у сфері захисту соціальних прав людини [17] та практики (рішень) Європейського комітету з соціальних прав (далі – ЄКСП), таких, наприклад, як: рішення ЄКСП за колективним зверненням Федерації працюючих пенсіонерів Греції № 76/2012 [18], рішення ЄКСП за колективним зверненням Фінської асоціації соціальних прав № 88/2012 [19] та ін. Зазначене є вкрай необхідним, адже Україна, обираючи візію на євроінтеграцію, взяла на себе зобов'язання в сфері соціального забезпечення за пунктами 3 та 4 статті 12 ЄСХ й щорічно лише подає звіти про виконання цих зобов'язань до ЄКСП та відмовилася поки що визнавати дієву процедуру подання колективних скарг (від групи осіб, неурядової організації), які підтверджують порушення державою соціальних прав, передбачених Європейською Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод.

На думку М. Смуш-Кулеши, з якою повністю погоджується і автор, ЄСХ можна і потрібно використовувати в українській адміністративній юстиції як інструмент захисту соціальних прав. Усі юристи, які беруть участь в адміністративних судових розглядах, можуть і повинні використовувати Хартію та її інтерпретації, надані Європейським комітетом з соціальних прав, для належного тлумачення українських нормативних актів і зміцнення свого способу аргументації. Передовий досвід як на національному, так і на міжнародному рівні показує, що ЄСХ особливо корисна при тлумаченні юридичних термінів, визначенні обсягу конкретних прав та їх розумінні [20, с. 198].

В рішеннях адміністративних судів України [21] судді й нерідко сторони процесу зазначають лише конкретну норму ЄСХ за контекстом позову або іншого процесуального документу, зовсім не звертаючи увагу на її тлумачення у відповідному рішенні ЄКСП, а якби ж бо звертали, то тоді такий засіб юридичної аргументації був би набагато змістовнішим, конструктивнішим і впливовішим. Адже, як вірно зазначає М. Савчин, існує тісний взаємозв'язок між юридичною аргументацією та конструюванням соціальних прав при ухваленні рішень адміністративними судами [11, с. 94].

Висновки

Розгляд публічних спорів і в мирний час, і в воєнний в адміністративному судочинстві є запорукою захисту прав людини, зокрема в сфері соціального захисту, оскільки Кодекс адміністративного судочинства України закріпив зрозумілу і прозору процедуру розгляду спорів людини із владою. Двадцятирічний досвід існування адміністративної юстиції свідчить про життєздатність системи адміністративних судів в Україні, готовність бути надійним та ефективним механізмом захисту прав, свобод та інтересів людини і громадянина, у тому числі в сфері соціального захисту. Проте, недосконалість соціального законодавства є постійним викликом у прийнятті законних рішень адміністративними судами, стоїть на заваді гарантування прав людини в нашій країні.

Виявлена проблема в сфері правового регулювання соціального захисту українських біженців-пенсіонерів під час війни, зокрема щодо незабезпечення нашою державою їхнього права на пенсію у разі прийняття ними рішення залишитися на постійне мешкання в іншій країні, яка може не мати укладеної з Україною двосторонньої угоди про соціальний захист, зокрема, про пенсійне забезпечення. Для вирішення вказаної проблеми необхідно внести зміни до пункту 2 частини першої статті 49 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування України», які б дозволили гарантувати право на українську пенсію у разі виїзду пенсіонера за межі України на постійне місце проживання. Такі зміни наразі вкрай необхідні під час воєнного стану для підтримки українських пенсіонерів-біженців. Також альтернативним шляхом вирішення цієї

проблеми, запропонованим автором, є ухвалення відповідного зразкового рішення КАС, якщо відповідні зміни до зазначеного соціального закону так і не будуть проведені.

З метою посилення правозахисного характеру розгляду адміністративними судами спорів з приводу реалізації публічної політики у сфері соціального захисту в Україні в умовах дії правового режиму воєнного стану є необхідність при вирішенні насамперед соціальних спорів щодо призначення пенсій й інших соціальних виплат в адміністративному судочинстві поширити практику застосування: 1) принципів міжнародного права таких, як: «Намібійські винятки», Джокьякартські принципи; 2) положень Європейської соціальної хартії як основного договору Ради Європи у сфері захисту соціальних прав людини та практики (рішень) Європейського комітету з соціальних прав.

Подальші дослідження цієї теми доцільно присвятити висвітленню сучасних технік юридичної аргументації рішень адміністративних судів за соціальними справами, суттю яких є відновлення порушеного права на соціальний захист, а також змістовному наповненню поняття «конструювання соціальних прав в адміністративному судочинстві».

Список використаних джерел

1. Смокович М. І. Адміністративна юстиція як доступний та ефективний інструмент захисту прав людини в Україні. Приватне та публічне право. № 1. 2021. С. 48–53.
2. Данішевська В. Суди задовольняють близько 84% позовів громадян у соціальних справах. Юридична газета online. 04.09.2020. URL: <https://cutt.ly/qZ6KiQR>
3. Зразкові справи – Верховний суд – Судова влада України. Офіційний сайт Верховного Суду. URL: <https://cutt.ly/sZl0wuB>
4. Басова І. С. Внутрішньо переміщена особа як суб'єкт права соціального захисту: монографія. Київ: Ніка-Центр, 2020. 287 с.
5. Бук М. О. Особливості надання соціальних послуг в умовах воєнного стану. Особливості реалізації прав у сфері праці та соціального захисту в умовах воєнного стану: Матеріали Круглого столу (12 травня 2022 р.) / за заг. ред. П.Д. Пилипенка та ін. Львів, Харків, Вінниця. 2022. С. 184–186.
6. Бучик А. Захист пенсійних та соціальних прав під час воєнного стану. Юрид. факт. Інформ. портал. 19 квіт. 2022 р. URL: <https://cutt.ly/lZ6H8Jy>
7. Крусян А. В. Судове адміністративне процесуальне право України: дисер. ... док-ра філософії за спец. 081 «Право». Нац. ун-т «Одеська юридична академія», Одеса, 2021.
8. Смокович М. І. Неконституційно обмежувати судовий захист прав і свобод людини на період дії режиму воєнного стану. 27 трав. 2022 р. *Advocat Post*. Інформаційне агентство. URL: <https://cutt.ly/eZ6Hcp5>
9. Чумак В. В., Цебинога В. Ю. Захист прав людини в адміністративному судочинстві Німеччини: досвід для України. Вісник ЛДУВС імені Е.О. Дідоренка. 2018. Вип. 4. С. 173–178.
10. У Верховній Раді України розпочалася робота над проектом Соціального кодексу України. Інформаційне управління. 30 чер. 2022 р. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://cutt.ly/DXq9yNq>
11. Савчин М. Юридична аргументація рішень адміністративних судів та конструювання соціальних прав. Соціальні права та їх захист адміністративним судом: Мат-ли III міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 4 вересня 2020 року). Київ, 2020. 424 с.
12. Нестерович В. Ф. Верховенство права та забезпечення прав людини на тимчасово окупованих територіях України. Наукові записки НаУКМА. Юрид. науки. 2017. С. 85–92.

13. «Намібійські винятки». Амелічева Л. П. Велика українська юридична енциклопедія. Київ: «Видавництво Людмила», 2020. Право соціального забезпечення / редкол.: М. І. Іншин та ін. 2020. 912 с.
14. Джокьякартские принципы. Принципы по применению международно-правовых норм о правах человека в отношении сексуальной ориентации и гендерной идентичности. Ун-т Гаджа Мада. Джокьякарта, 6–9 нояб. 2006 г. 2007. 40 с. URL: <https://cutt.ly/YKDRNNV>
15. The Yogyakarta principles plus 10. 10 November 2017, Geneva. URL: <https://google.su/7tpKBW>
16. Амелічева Л. П. Гендерна ідентичність особи як об'єкт прав людини на особисте життя та на гідні умови праці. Наук. записки Львів. ун-ту бізнесу та права. Сер. економ. Сер. юрид. Вип. № 31/2021. С. 123–130.
17. Сімутіна Я. В. Застосування Європейської соціальної хартії (переглянутої) у прецедентній практиці Верховного Суду. Актуальні проблеми соціального права. Вип. 10. Мат-ли міжн. наук.-практ. конф. «Європейська соціальна хартія та проблеми реалізації соціальних прав в умовах глобалізації» (23 квіт. 2021 р.). Львів, «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2021. С. 51–57.
18. Federation of employed pensioners of Greece ((ІКА –ЕТАМ) v. Greece, App. No. 76/2012, 22 April 2013. URL: <http://hudoc.esc.coe.int/eng/?i=cc-76-2012-dmerits-en>
19. ECSR, Finnish Society of Social Rights v. Finland, Complaint No. 88/2012. URL: <http://hudoc.esc.coe.int/eng?i=cc-88-2012-dmerits-en>
20. Смуш-Кулеша М. Європейська соціальна хартія як міжнародний інструмент захисту соціальних прав в адміністративній юстиції: передовий досвід, виклики та можливості. Соціальні права та їх захист адміністративним судом: Мат-ли III міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 4 вер. 2020 р.). Київ, 2020. С. 196–199.
21. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів КАС від 18 лют. 2020 р., справа № 1840/3344/18. URL: Єдиний державний реєстр судових рішень. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87760258>